

Lovak és stációk

Plugor Sándor-emlékkiállítás

DEÁK FERENC LORÁND

Vigadó Galéria, 2020. III. 5. – IV. 19.

Plugor Sándor (1940–1999), a 20. századi magyar képzőművészet utolsó négy évtizedének egyik jelentős alkotója székelyföldi kötődésével hidat teremt a kisebbségi lét és az egyetemes magyar kultúra között. A kolozsvári grafikai iskola fénykorában (Feszt László, Deák Ferenc, Cseh Gusztáv, Tóth László, Baász Imre, Paulovics László, Bardócz Lajos és Árkossy István) állandó impulzusok, sürgető elvárások és kijelölt feladatok sodrásában él, de illusztrációin fellelhető az otthonról hozott magánmitológia, melynek révén a kelet-európai ember sorstragédiájának drámai lenyomatát tudja megfogalmazni. Idős szüleitől készített rajzaiban már nagyon korán, marosvásárhelyi középiskolás éveitől kezdve megjelenik az elveszett székely falu vesztesége: egy beszűkülő társadalmi folyamat körképét jeleníti meg. Ennek állít emléket Szilágyi Domokossal az *Öregek könyvében* (1976). Édesapja megöregedett teste, görnyedt alakja, ráncokkal barázdált arca Plugor Sándor életművének egyik legerőteljesebb ihlető élménye, amely a középiskolai évek vakációs rajzaiból az egyre erőteljesebb elvonatkoztatások felé halad. Később öregembereit a mágikus realizmus emelt szintű vízióiba viszi át – ezek a művei expresszív vonalvezetésükkel és monumentális hatásukkal a magyar grafika élvonalába tartoznak.

Az 1970-es években magasnyomású fémkarcokkal készült grafikái erőteljes nemzeti gondolatvilágot közvetítenek. Illyés Gyula verseinek képi értelmezésében egyfajta szellemi apakép jelenik meg. A *Kézfogások* (1972, fémkarc) egyesíti a kökösi mappából ismert könyvkló apa figuráját az illyési felelősségtudatú értelmiségi emberrel. Szalay Lajosnak amerikai találkozásukkor névjegyként Illyés Gyula versillusztrációinak néhány levonatát nyújtja át, aki elismerő érdeklődéssel kérdezi: „Hogyan csináltad?” Plugor Sándor szellemi mestereként tekint Szalay Lajosra, akinek rajzművészete termékenyítő erőként és viszonyítási pontként hat művészetére. Mindketten falusi származásúak, festőnek tanultak (Plugor Sándor 1964-ben végzett a Ion Andreescu Főiskola festészet szakán Miklóssy Gábor osztályában), de a rajz lett a vezető önkifejezési formájuk, az olajjal szemben a temperát részesítették előnyben. Ugyanakkor Szalay

fotó: Berényi Zsuzsa

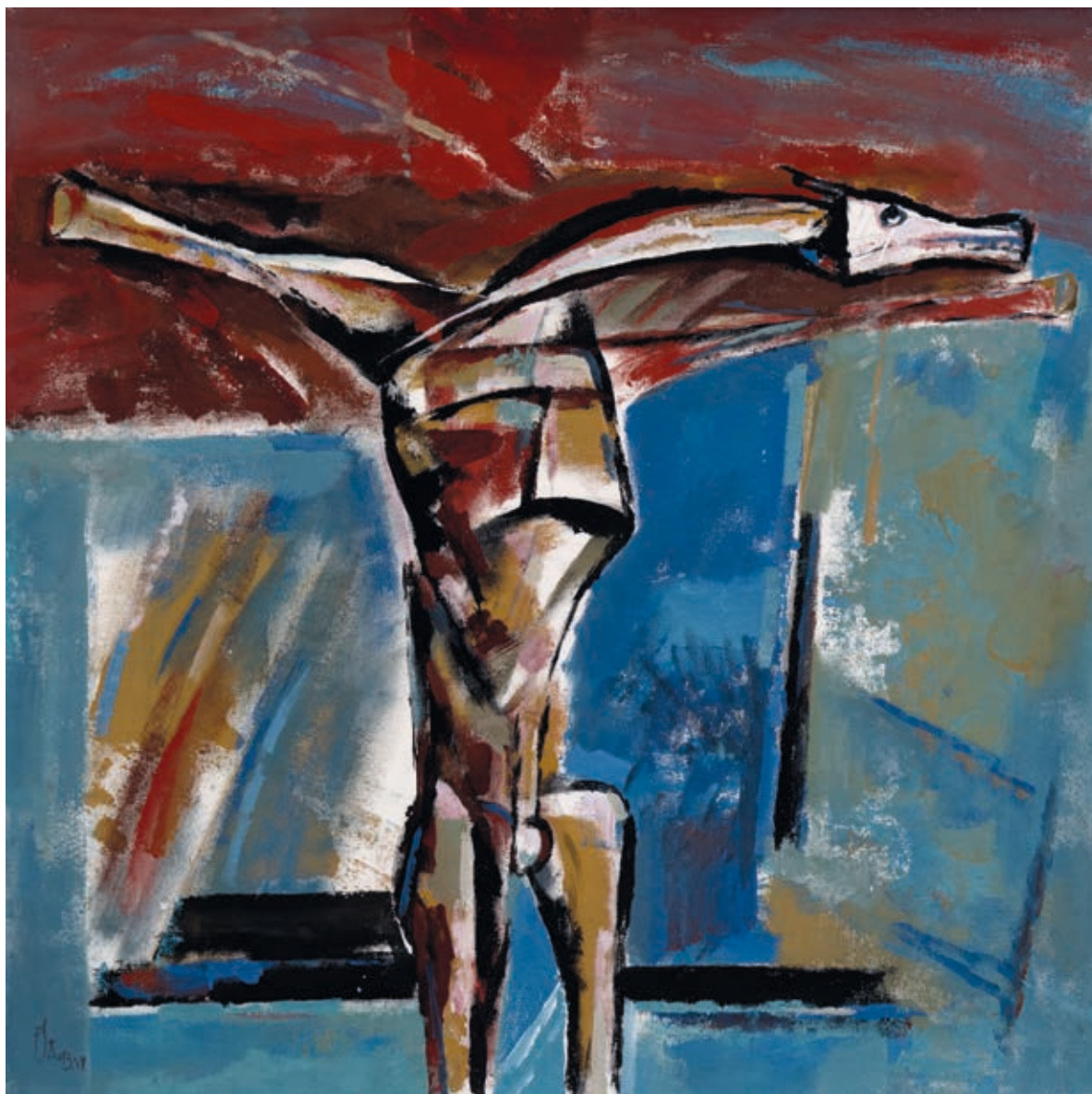
PLUGOR SÁNDOR: *Lóidő I*, 1993, tempera, farost, 120×120 cm

József Attila Múzeum, Makó, HUNGART ©2020

globális világképe Plugor lokális világképének ellenoldala is. Plugornál fontos az irodalmi szövegből, látványból és gyerekkori élményből származó külső inspiráció.

Az 1980-as évektől motívumai egyre összetettebb rendszerbe tömörülnek. A krisztusi áldozatvállalást hordozó korpusz gyakran beékelődik öregember-motívumába. A mellkas légüres terében a megfeszített Krisztus jelzi, hogy az öregemberei áldozatra kész lények. A túlhangsúlyozott kezek az őszösvetségi apák félelmetes döntéshelyzetét érzékeltetik. Plugor Sándor keresztény jelképekkel felruházott öregemberei a szülőfaluból (Kökös) a tudatalatti álomképek szürrealisztikus távolságába emelkednek.

Az *Öregemben* (1992, tusrajz, 68×48 cm) a jobb kéz és az arc sűrű szövésű vonalhálója mellett a légüres fehér mellkason néhány vonással korpusz válik láthatóvá. A férfiak prófétai többlete az asszonyok mágikus rezonanciáival váltakozik. A korai öregember-ábrázolások

fotó: Berényi Zsuzsa

PLUGOR SÁNDOR: *Lószorozat (Áldozat)*, 1993, olaj, farost, 100×100 cm
Erdélyi Művészeti Központ, Sepsiszentgyörgy, HUNGART ©2020

humora helyett itt gyakran megrendülés vagy a rontó erőtől való félelem jelenik meg. Az *Öregasszony macskákkal* (1997, tusrajz, 99×68 cm) zárt kompozíciója a fehér foltokból felépülő szemmel és a beesett áll mosolyával démonikus világot idéz fel. Ezek az öregasszonyok gyakran az ember és a szellemlények határán képzelhetők el, a vonalak kusza töredékében arcukon az élők fölötti káröröm rontó gesztusa is eluralkodik. A macskák

a kökösöi öregek puritán környezetéből a hanyatló mulandósággal szemben az ösztönös időtlenséget és titkok rejtélyeit vitték be az ábrázolt világképbe. Itt az ördögök a macskák idomtalan alakváltozataivá válnak, gyakran a malac csülkével és gömbölyded érzékiségével a mulandóság fölött érzett kárörömmel vagy elretentő kísértéssel környékezik meg az öregeket (például *Öregasszony ördöggel*, 1994, tusrajz, 100×70).

Plugor Sándor művészete a drámai katarzisok mellett légies aktokkal dicséri az örök nőt. A női formák a fehér képmezőben lebegve kelnek életre, a vonalak játékos rafinériája egy képi ritmussal az absztrakció felé közelít. Plugor művészetében a lovak szimbólumok, az 1980-as évek kelet-európai szabadságvágyának sűrítései, s Marino Marini lovas szobraival állíthatók párhuzamba. A ló ábrázolása a pogánykori mítoszok rítusaitól a keresztény világképig a létezés tragikus végkimenetelére irányítja a figyelmet. Plugor lovainak kiszolgáltatottságában az esendő véletlenszerűség mellett az önfeloldozás sorsszerűsége is megjelenik – az egyéni fölé helyezett nagy rendező akarat érvényesül. Lovas festményein a feszült várakozás félelmének dermedt csendje uralkodik.

PLUGOR SÁNDOR

Fotó: Berényi Zsuzsa

Plugor Sándor művészetében a tanulmányi évek korai korszakától folyamatosan jelen vannak az önarcképek. A *Fekete önarckép* (1982, tempera és vászon, 70×65 cm) az ábrázolás leegyszerűsített fegyelmével hátrahagy minden narratív formát, az egy síkba helyezett önarckép az ecset részletező vonásai helyett létre hívja a minden külsőséget nélkülöző, meditatív és prófétai létállapotot megélt személyt. A fekete képmezőben az arc fehér foltjainak kontrasztja metafizikus jelentést hordoz, a mellkason a szögletes síkok határvonalaiából feldereng a kereszt. A *Piros önarckép* (1984, tempera és vászon, 70×65 cm) a fekete háttérből előtörő vörös foltokkal az ikonok időtlenségében jeleníti meg a „plugoros” arcot.

A *Szilágyi Domokos emlékére* (1976, tempera és vászon, 65×70) című festmény ledöntött szobor asszociációját kelti, és így az egzisztenciális létezés deherozálásának képe – mintha előre érezte volna Szilágyi áttértelkését.

Plugor Sándor 1980-as években készült lovas festményei és arcképei modern ikonoknak hatnak. Rajzainak játékos realizmusa után ebben a festői korszakban egyre drámaibb víziókat jelenít meg. Utolsó nagy korszakában tusrajzokon szintetizálja motívumait. A lovak

PLUGOR SÁNDOR: *Lószorozat*, 1980, tempera, vászon, 65×70 cm

Magántulajdon, HUNGART ©2020

végtelenben ágaskodó alakjai kifordított testhelyeztükkel, hátra hegyezett füleikkel, kidülledt szemekkel és szétnyílt pofájukkal a nagy veszteség előérzetét sugallják. Ennek expresszív erejét láthatjuk a *Kökösi öreg lóval I.* (1991, tusrajz, 85×59 cm) című rajzon is.

Művésze líraisága mellett Plugor erős epikai karakterrel bír. Előszeretettel teremt képsorozatot, amelyek egy-egy kiemelt mozaikot mutatnak fel egy-egy nagy epikai folyamból, és a köztük hagyott rések drámai törésvonalakra mutatnak rá. A *Keresztút* (1996) stációval is ilyen szellemi utat jár végig. Életének utolsó két évében az eluralkodó betegség béklyójában született képek ablakot nyitnak Sinka István balladisztikus költészetére, a töredezett firkák és nagyobb foltok véletlenszerű spontaneitásában öreg parasztcarcok rajzolódnak ki.

A székellyföldi lokális kultúrába való beágyazottsága ellenére sem érzem Plugor Sándor művészetét a transzszilvanizmusba zártnak, hiszen nagy műveinek vonalhálóiban eljut az egzisztenciális kérdések feltevéséig.